

Evaluatie welstandscommissies

Visitatiebezoeken bij veertig commissievergaderingen

rapportage

Heero Meindersma, Flip ten Cate
Federatie Welstand
Februari 2007

Federatie **Welstand**

Colofon

Uitgave: Federatie Welstand
Tussen de Bogen 18
1013 JB Amsterdam
tel. 020-4124964

Amsterdam, 2007

Foto omslag:

In steen gehouwen hoofden van de leden van de Amsterdamse welstandscommissie in de Minervalaan, met resp. wethouder F.M. Wibaut, stadsarchitect A.R. Hulshof, architectlid J.F. Staal, architectlid P. Vorkink.

Foto's: F. ten Cate.

In de maanden mei, juni en juli 2006 heeft een delegatie van de Federatie Welstand in totaal veertig welstandscommissievergaderingen bezocht (zie bijlage voor onderzoekers en bezochte gemeenten). De bedoeling van deze bezoeken was het verwerven van een actueel beeld van de werkwijze en de professionaliteit van de welstandscommissies, tegen het licht van de nieuwe wetgeving die openbaarheid en het werken met welstandsnota's centraal stelt.

Een dergelijk onderzoek heeft in de geschiedenis niet eerder plaats gevonden. Het is voor het eerst dat enigszins gesystemiseerd gekeken is hoe de commissies hun werk doen. Aangezien er in Nederland ongeveer 130 welstandscommissies bestaan, moet deze steekproef een redelijk beeld geven van het functioneren van welstandscommissies in ons land. Er zijn zowel regionale commissies bezocht als lokale commissies, en zowel leden van de Federatie Welstand als commissies die zich niet hebben aangesloten.

Uitdrukkelijk is het de bedoeling van dit onderzoek om de nationale stand van zaken weer te geven, niet om per bezochte gemeente een oordeel te geven over het peil van het commissiewerk. In die zin is er dus geen sprake geweest van een visitatiecommissie of een formele *audit* en daarom wordt in deze rapportage alleen een samenvattend beeld gegeven van de onderzoeksresultaten.

De tien waarnemers van de Federatie zijn individueel op pad gegaan, en hebben zoveel mogelijk onaangekondigd – als waren zij willekeurige toehoorders – de vergaderingen bezocht. Informatie over tijd, plaats en agenda is uit openbare bronnen vergaard (internet, huis-aan-huiskrant). Zij hebben zich bij binnenkomst echter wel bekend gemaakt, en het doel van hun bezoek uitgelegd. Uiteraard heeft elke waarnemer zijn bevindingen wel met de betreffende commissie gedeeld.

Algemeen

De bezochte welstandscommissies stralen een grote mate van betrokkenheid bij hun werk uit. Wat opvalt is dat er nagenoeg geen arrogant inspecteurs-gedrag is waargenomen en dat de commissieleden bevlogen en gemotiveerd hun werk doen ten dienste van de ruimtelijke kwaliteit in de betreffende gemeente(n). Er heerst over het algemeen een relaxte, vriendelijke en open sfeer in de vergaderingen, er is een welkome houding naar de bezoekers en plantoelichters.

Een deel van de welstandscommissies lijdt ernstig onder tijdsdruk: zij moeten een te groot aantal plannen in een te korte tijd behandelen. Er was een gemeente waar op één middag 55 plannen op de agenda stonden. Er zijn echter andere gemeenten, vaak grote, die alle tijd hebben om een beperkt aantal plannen grondig te behandelen. Het verschil wordt veroorzaakt door de mate waarin een gemandateerd lid van de commissie de vrijheid neemt of krijgt om het gros van de bouwplannen zelf onder mandaat af te handelen.

Het is opvallend moeilijk om algemene uitspraken te doen over de werkwijze van de commissies. Commissiewerk is mensenwerk, de manier waarop de commissies hun werk doen is in hoge mate afhankelijk van traditie en van de stijl van de voorzitter, het karakter van de commissieleden en de instructies vanuit de gemeente.

Samenstelling commissie

De commissies bestaan gemiddeld uit ruim vier leden: een voorzitter, twee architectleden en een (ambtelijk) secretaris. De grotere commissies (zeven leden en meer) bevinden zich in de middelgrote

en grote gemeenten. Hier hebben naast architecten vaak stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten en cultuurhistorici zitting in de commissie. Er zijn in ongeveer een kwart van de commissies burgerleden vertegenwoordigd. Eén 'welstandscommissie' bestond uit één lid, wegens ziekte van een ander en een tweetal vacatures. Ook de zitting van de dorpsbouwmeester van Maasbree is bijgewoond, die zijn werk uiteraard ook zelfstandig (met ambtelijke steun) verricht. Van de veertig bezochte commissies zijn er 16 aangesloten bij een regionale welstandsorganisatie; de overige 24 betreft zelfstandige gemeentelijke commissies, die in enkele gevallen ook het welstandswerk voor één of meer buurgemeenten verrichten. Van deze 24 gemeentelijke commissies zijn er acht geen lid van de Federatie Welstand.

Openbaarheid en klantvriendelijkheid

Bezoekers en toehoorders van welstandsvergaderingen moeten over het algemeen enige doorzetting tonen om plaats en tijd van de vergadering gewaar te worden. In enkele gevallen bleek er elders vergaderd te worden dan op de website vermeld werd en stond men voor een dichte deur. In veel gevallen bleek een telefoontje nodig om de vergaderplaats en –tijd te achterhalen. Wanneer de betreffende ambtenaar ziek was, of op vakantie, was het moeilijk om aan de juiste gegevens te komen. In één geval kon alleen een telefoontje naar de ons bekende welstandsorganisatie uitsluitend geven.

In verreweg de meeste gevallen was de vergaderzaal goed te vinden: de receptionist was op de hoogte en wees de weg. Wel trof de waarnemer te vaak een (niet-uitnodigende) dichte deur aan. Koffie en thee is wel aanwezig, maar of het ook voor de bezoekers is bedoeld, bleef meestal onduidelijk.

Het is niet altijd even simpel om te achterhalen welke bouwplannen er worden behandeld. Als er al een agenda is, is deze zelden langer dan twee dagen van tevoren beschikbaar. Heel soms wordt de agenda in de huis-aan-huiskrant afgedrukt. Voor ontwerpers en opdrachtgevers van bouwplannen hoeft dat geen bezwaar te zijn: zij zijn meestal expliciet voor de vergadering uitgenodigd. Maar voor andere betrokkenen (omwonenden) is het minder makkelijk om te achterhalen wanneer een specifiek plan wordt behandeld.

Overigens is de vergaderlocatie meestal niet op publiek berekend. Aan de publieke tribune wordt weinig aandacht besteed en slechts zelden zijn er zodanige faciliteiten beschikbaar (een camera boven de tafel met tekeningen die het plan projecteert op de muur, een laptop + beamer, microfoons die tot verstaanbaarheid leiden) dat de beraadslaging op de tribune te volgen is. Bij een kwart van de commissies konden de bouwtekeningen op de wand worden opgehangen, bij de rest lagen ze (op en onder elkaar) op tafel. In de veertig vergaderingen die zijn bezocht werden trouwens nauwelijks 'toehoorders' aangetroffen.

De mensen die op afspraak een bezoek aan de welstandscommissie afleggen worden netjes ontvangen. Ze hoeven niet lang te wachten (een enkele uitzondering daargelaten), en vertrekken na de behandeling van hun eigen plan ook meteen weer. De sfeer in de vergaderingen is gemoedelijk: handgemeen, ruzie of harde woorden zijn niet waargenomen.

In ongeveer de helft van de gemeenten wordt verzuimd om de procedure aan de orde te stellen, of de werkwijze en speelruimte van de welstandscommissie. In sommige gevallen hadden bezoekers daardoor een irreële verwachting van de macht en reikwijdte van de welstandscommissie.

Vergaderorde

Er zijn welstandscommissies die werken met een vergaderstramien: eerst krijgt de bezoeker de gelegenheid zijn plan toe te lichten, daarna stellen de commissieleden vragen aan de bezoeker, vervolgens discussieert de commissie onderling over het plan (de bezoeker neemt daaraan geen deel), de voorzitter trekt een conclusie uit het debat en formuleert expliciet het welstandsadvies, hetgeen door de secretaris wordt genoteerd. Er zijn echter veel commissies waar zo'n heldere vergaderorde niet te ontdekken valt. Het verschil in stijl is in belangrijke mate afhankelijk van de taakopvatting en de werkwijze van de voorzitter.

De waarnemers hebben in een enkel geval zeer kritische opmerkingen aan het adres van de voorzitter gericht. Meestal verstaat hij of zij zijn rol goed. De voorzitter is gastheer of –vrouw, zorgt voor de tijdbewaking, vat de discussie samen, formuleert de conclusie en checkt of de bezoeker de commissie heeft begrepen. Ook de plaatsvervangend voorzitters verstaan hun rol redelijk (hoewel té vaak is vastgesteld dat de voorzitters zich door afwezigheid moesten laten vervangen). In alle gevallen is echter duidelijk dat de voorzitter cruciaal is voor de sfeer in de vergadering en de kwaliteit van de welstandsadvisering.

In een aantal commissies wordt het welstandsadvies niet expliciet verwoord. Kennelijk gaat de commissie er in die gevallen van uit dat de bezoeker wel snapt uit welke hoek de wind waait en beperkt men zich tot de mededeling: 'nou, dat is wel duidelijk, hè', of: 'de secretaris weet wel wat hoe hij het verwoorden moet'.

Planbehandeling

Er zijn commissies die de bouwplannen systematisch en gestructureerd benaderen: ze starten met de context en de invloed van het bouwwerk op de context om dan geleidelijk af te dalen tot het niveau van detail en materialisering. Er zijn méér commissies waar weinig structuur te ontdekken valt. Vaak springt het debat dan heen en weer tussen detaillering, ontwerpopgave en stedenbouwkundige setting. Het gaat nooit over een bepaalde ontwerpstyl, maar altijd over kwalitatieve verbeteringen die in het ontwerp kunnen worden gerealiseerd.

Niet in alle commissies wordt expliciet het cruciale onderscheid aangebracht in de vraag of het plan voldoet aan redelijke eisen van welstand enerzijds, en collegiale ontwerpsuggesties die het plan nóg beter kunnen maken anderzijds.

De kern van het werk van welstandscommissies ligt in de invloed die een bouwplan heeft op de publieke ruimte. In veertig procent van de welstandscommissies kwam dit onderwerp expliciet keer op keer aan bod. In een kwart van de commissies werd veeleer impliciet gelet op de uitstraling van een plan, maar in bijna eenderde van de commissies is de vraag naar proportionaliteit (de ernst van de inbreuk op de openbare ruimte) niet voldoende aan bod gekomen.

Politiek/ambtelijk apparaat

Niet alle waarnemers hebben kunnen noteren hoe de relatie van de commissie tot de ambtelijke plantoelichters, tot de rest van het ambtelijke apparaat en tot het gemeentebestuur is. Toch is wel duidelijk geworden dat de rol van de ambtenaar in het commissiewerk van groot belang is voor de effectiviteit. Afwezige ambtenaren (vakantie, ziekte) en onduidelijkheid over de deskundigheid of de bestaande van de stedenbouwkundige dienst werpen grote schaduwen over de effectiviteit van de

planbehandeling. In een enkel geval bleken ambtenaren die niet enthousiast zijn over het commissiewerk of over het principe van welstandszorg ronduit obstructie te plegen door het achterhouden van cruciale informatie over bestemmingsplannen of toekomstige ontwikkelingen.

Welstandsbeleid

De meeste commissies stellen zich naar ontwerpers ambivalent op. Enerzijds voeren zij een collegiaal overleg over ruimtelijke kwaliteit en over de mogelijkheden om een ontwerp verder te verbeteren, anderzijds zijn ze ook de formele toetsers van het plan aan het gemeentelijk welstandsbeleid. In de meeste commissies heeft het ontwerpoverleg de nadruk; soms stellen de commissies zich daarbij eerder op als adviseur van de ontwerper, dan als adviseur van het gemeentebestuur.

De criteria uit de welstandsnota spelen vaak een belangrijke rol in het commissiewerk. Niet dat alle commissieleden voortdurend naar de welstandsnota grijpen, of de criteria uit hun hoofd kennen, maar er is altijd wel iemand in de vergadering (secretaris, ambtenaar of expliciet daartoe geroepen commissielid) die gevraagd en ongevraagd citeert welke criteria op het gebied van toepassing zijn – een enkele welstandscommissie daargelaten.

Anderzijds is het opvallend dat slechts vier maal is vastgesteld dat de ontwerper de welstandsnota bij het ontwerp had gehanteerd. Kennelijk hebben weinig ontwerpers er behoefte aan om te anticiperen op het gemeentelijke beleid voor ruimtelijke kwaliteit. Er is meer onderzoek nodig om na te gaan waarom ontwerpers geen gebruik maken van dit belangrijke beleidsstuk.

Conclusies en actieplan

De Woningwet van 2003 betekende voor de welstandscommissies in Nederland een ingrijpende wijziging in de manier van werken. De introductie van welstandscriteria in gemeentelijke beleidsnota's, de verplichte openbaarheid van de beraadslagingen, de beperkte zittingsduur van de commissieleden en de verplichte verantwoording van hun werkzaamheden in een jaarverslag, dwingen tot een cultuuromslag in de manier waarop welstandscommissies hun werk doen.

In deze evaluatie is vastgesteld dat de welstandscommissies een enorme sprong voorwaarts hebben gemaakt in de professionaliteit van hun vergaderwijze en advisering. In een relatief korte tijd zijn welstandsnota's opgesteld en wordt er op grote schaal intensief en dankbaar gebruik van gemaakt. Gemeenten en commissies hebben een geweldige prestatie geleverd. Deze evaluatie laat tegelijk zien dat de professionalisering nog niet is voltooid. Grofweg kan worden vastgesteld dat de helft van de commissies het heel behoorlijk doet, terwijl de andere helft nog een tandje moet bijzetten.

a. Voorzitter

Structuur en ordening van de vergaderingen van welstandscommissies vertonen een enorme variatie. Cruciaal voor de vergaderorde is de taakopvatting en bestuursstijl van de commissievoorzitter. Verder is ook de omvang van de commissie van invloed, alsmede de lokale traditie. In de evaluatie is door de waarnemers van de Federatie Welstand vastgesteld dat lang niet alle voorzitters hun rol goed vervullen.

b. Integriteit en deskundigheid

Welstandscommissies bezitten over het algemeen een grote mate van vakinhoudelijke deskundigheid op het gebied van architectonisch en stedenbouwkundig ontwerp. Ook hebben zij een behoorlijke deskundigheid verworven over de gebouwde omgeving in het gebied waar zij hun werk verrichten. Voor expertise op het gebied van wet- en regelgeving, gemeentelijk beleid en jurisprudentie wordt geleund op (ambtelijk) secretarissen.

De commissies verrichten hun werk integer. Zij zijn op een bevlogen manier gericht op het bevorderen van de lokale ruimtelijke kwaliteit en doen hun best het gemeentebestuur in deze zo goed mogelijk te adviseren. Het is wel van belang dat zij in hun werk steeds een helder onderscheid maken tussen de wettelijke taak – het adviseren van het gemeentebestuur omtrent redelijke eisen van welstand – en het collegiale ontwerpoverleg dat de ontwerper helpt om de kwaliteit van zijn plan verder te verhogen.

De effectiviteit van het welstandsadvieswerk is gebaat bij het ontwerpoverleg over schetsplannen en bij een verbreding van de opdracht tot een adviesorgaan dat zich tegenover het gemeentebestuur uitsprekt over integrale ruimtelijke kwaliteit, dus ook over monumentenzorg, stedenbouwkundige plannen, projectbesluiten, locatiekeuzes en de inrichting van de openbare ruimte. De commissies die een dergelijke brede opdracht hebben, behoren tot de meest professionele commissies die in dit onderzoek zijn waargenomen.

c. Openbaarheid

De welstandscommissies vergaderen allen in het openbaar over de advisering voor bouwaanvragen. Bezoekers worden verwelkomd, ontwerpers en opdrachtgevers van bouwplannen worden expliciet uitgenodigd om hun plan toe te lichten. In die zin wordt ruimschoots voldaan aan het wettelijke vereiste.

Er zijn in deze evaluatie geen 'problemen' met betrekking tot de openbaarheid gesignaleerd, maar er zijn wel aandachtspunten. De gemeenten behoren hun welstandscommissies voldoende te faciliteren voor hun openbare vergaderingen. Er is meer aandacht gewenst voor de inrichting van de vergaderlocatie (een publieke tribune ontbreekt vaak, evenals microfoons, projectiemiddelen, kaart- en beeldmateriaal). Ook de manier waarop de vergaderagenda bekend wordt gemaakt, verdient aandacht. De informatie die de gemeente aan burgers verstrekt over het welstandsbeleid (welstandsnota) en de procedures laten ernstig te wensen over.

d. Effectiviteit van het vergaderen op basis van beleid

In het onderzoek is niet gemeten welke invloed de welstandsadviesing heeft op de ruimtelijke kwaliteit in Nederland, laat staan dat kan worden vastgesteld of de ruimtelijke kwaliteit beter gediend wordt met het werken binnen expliciete welstandskaders dan in de oude situaties waarin die kaders veelal ontbraken.

Wel is vastgesteld dat de meeste welstandscommissies de welstandsnota hanteren als een welkom raamwerk waarbinnen zij tot advisering kunnen komen. Ze hanteren de welstandsnota echter niet als catechismus. In de meeste vergaderingen speelt de nota een rol voor het onderbouwen van argumenten die ook zonder de beleidsnota wel zouden zijn gegeven.

Actieplan:

Scholing

De Federatie Welstand continueert de bestaande cursus 'effectief welstandsadvies', waarin houding en gedrag tijdens de welstandsvergadering centraal staat. Deze cursus wordt aangevuld met een programma, speciaal gericht op het vergroten van de effectiviteit van voorzitters. De Federatie dringt er bij gemeenten sterk op aan hun commissieleden en in het bijzonder de voorzitters te laten scholen, ofwel via door de Federatie georganiseerde cursussen, ofwel in eigen huis.

De Federatie neemt daarnaast in een standaard profielschets de benodigde competenties op van commissievoorzitters.

Visitatiecommissie

De Federatie Welstand ontwikkelt op termijn van een jaar een systeem van visitatie zoals ook op andere terreinen in de samenleving gebruikelijk is (zoals universiteiten en ziekenhuizen). Deze visitaties, uitgevoerd aan de hand van een visitatieprotocol, leiden tot aanbevelingen voor verbetering aan het betreffende gemeentebestuur (en de betreffende welstandsorganisatie waarbij de commissie is aangesloten). Voor de ontwikkeling van het protocol wordt gebruik gemaakt van de ervaringen uit dit onderzoek. Elk jaar worden ca. 25 welstandscommissies door de visitatiecommissie bezocht.

Openbaarheid

De Federatie Welstand dringt er bij gemeenten op aan meer werk te maken van de openbaarheid van het welstandsbeleid door de volgende maatregelen:

- een betere gemeentelijke informatievoorziening over plaats, locatie, agenda, doel en reikwijdte van de commissievergaderingen en van het welstandsbeleid;
- verbetering van de faciliteiten van de vergaderlocatie (toegankelijkheid, camera's, microfoons, kaartenwand, beamer en laptop, publieke tribune);
- digitalisering van de welstandsnota en publicatie ervan op Internet, zodanig dat op kaart en/of op adres en/of op type bouwplan kan worden gezocht.

Culturele agenda

De Federatie Welstand besteedt in publicaties en bijeenkomsten gericht aandacht aan de ruimte die een welstandscommissie moet nemen en moet krijgen om naast haar wettelijke taak – het adviseren van het gemeentebestuur omtrent redelijke eisen van welstand – aandacht te besteden aan haar culturele taak: het collegiale overleg met ontwerpers en het (ongevraagd) adviseren van gemeenten, burgers en opdrachtgevers over aspecten van ruimtelijke kwaliteit.

Bijlage

De bezoeken zijn namens de Federatie Welstand afgelegd door tien waarnemers ('visitanten'). Dat waren de volgende personen:

Maurice Bogie (medewerker Gelders Genootschap)

Flip ten Cate (directeur Federatie Welstand)

Kees van Esch (directeur Gelders Genootschap)

Wijbrand Havik (directeur Libau)

Carla de Kovel (medewerker Dorp, Stad en Land)

Ingrid Langenhoff (medewerker Welstandszorg Noord-Holland)

Jef Muhren (medewerker Welstandszorg Noord-Holland)

Jennemie Stoelhorst (medewerker Federatie Welstand)

Noud de Vreeze (directeur Welstandszorg Noord-Holland)

Anne van de Weijer (medewerker Welstandszorg Noord-Holland)

Zij kregen een standaard vragenlijst mee en een instructie die tevoren intensief met de visitanten besproken is, opdat er eenduidig ingevulde formulieren zouden worden opgeleverd.

De visitanten hadden de opdracht iets voor het begin van de vergadering aanwezig te zijn en tot het einde te blijven zitten. Het was niet hun opdracht om zich van tevoren in te lezen in het lokale welstandsbeleid of plaatselijk op de hoogte te stellen. Hun komst werd ook niet van te voren aangekondigd. Wel is voorafgaand aan het project een brief gezonden aan alle gemeenten in Nederland dat de Federatie Welstand bij een steekproef uit de welstandscommissie visitatiebezoeken zou gaan afleggen.

De visitanten hebben steeds in de vergadering verteld dat ze namens de Federatie Welstand aanwezig waren met het doel een representatief beeld te vergaderen van het werken van welstandscommissies. In de meeste gevallen hebben de visitanten aan het eind van het bezoek hun bevindingen kort besproken met de voorzitter, secretaris en leden van de bezochte commissie en veelal naderhand in een brief aan de commissie de hoofdpunten van hun bevindingen nogmaals verwoord.

Het was nadrukkelijk niet de opzet van deze bezoeken om elke individuele commissie afzonderlijk de maat te nemen. Voor een dergelijke vorm van visitatie is een andere voorbereiding vereist: dan moet immers de bevinding getoetst kunnen worden aan een 'norm' en dan is het bovendien wenselijk dat het bezoek door tenminste twee mensen wordt afgelegd.

De tien visitanten van de Federatie Welstand zijn bij 42 welstandscommissies op bezoek geweest. In één geval bleek de vergadering wegens dringende andere bezigheden van de voorzitter niet door te gaan; van één bezoek is geen verslag gemaakt. In dit onderzoek zijn daarom verslagen verwerkt van veertig bezochte welstandsvergaderingen.

De volgende veertig gemeenten zijn bezocht:

Gemeente	aangesloten bij rwo? lid FW?	aantal inwoners ¹
Almelo	Oversticht	72000
Almere	lid Federatie Welstand	178000
Amsterdam	lid Federatie Welstand	736000

¹ Bron: Staatsalmanak 2007, Sdu Uitgevers, 2006. De inwonertallen zijn afgerond op duizendtallen.

Apeldoorn	Gelders Genootschap	156000
Arnhem	lid Federatie Welstand	142000
Barendrecht	Dorp, Stad en Land	41000
De Wolden	Drents Plateau	24000
Den Haag	lid Federatie Welstand	470000
Den Helder	Welstandszorg NH	59000
Drachten (Smallingerland)	Hûs & Hiem	55000
Eindhoven	lid Federatie Welstand	209000
Emmen	lid Federatie Welstand	108000
Etten-Leur	lid Federatie Welstand	40000
Goirle	Welstandszorg NB	22000
Haarlemmermeer	Welstandszorg NH	128000
Heemskerk	Welstandszorg NH	37000
Heerlen	lid Federatie Welstand	92000
Hilversum	niet aangesloten	83000
Hoogezand	Libau	35000
Horst aan de Maas	lid Federatie Welstand	29000
Kampen	Oversticht	49000
Maasbree	niet aangesloten	13000
Middelburg	lid Federatie Welstand	47000
Naarden	lid Federatie Welstand	17000
Oirschot	Welstandszorg NB	18000
Oldenzaal	Oversticht	30000
Oosterhout	niet aangesloten	53000
Oost Gelre	Gelders Genootschap	45000
Oss	Welstandszorg NB	76000
Roermond	lid Federatie Welstand	45000
Rotterdam	lid Federatie Welstand	600000
Schiedam	niet aangesloten	75000
Schouwen-Duiveland (Zierikzee)	Dorp, Stad en Land	35000
Soest	lid Federatie Welstand	44000
Terneuzen	lid Federatie Welstand	55000
Veenendaal	Welmon Midden-NL	62000
Vlissingen	niet aangesloten	45000
Wassenaar	niet aangesloten	26000
Weert	lid Federatie Welstand	49000
Zeewolde	niet aangesloten	19000

Van de bezochte gemeenten zijn er zeventien aangesloten bij een regionale welstandsorganisatie², zestien gemeenten zijn rechtstreeks lid van de Federatie Welstand en zeven gemeenten zijn helemaal niet aangesloten bij de Federatie Welstand.

² Er zijn negen regionale welstandsorganisaties in Nederland, te weten: Libau (werkterrein: provincie Groningen), Hûs & Hiem (Friesland), Drents Plateau (Drente), Het Oversticht (Overijssel en Flevoland), Gelders Genootschap

Van de vier steden met meer dan 250.000 inwoners zijn er drie bezocht. Uit de grootteklasse 100.000–250.000 inwoners zijn zes gemeenten geselecteerd, uit de klasse 75.000–100.000 vijf, uit de klasse 35.000–75.000 zeventien en uit de kleinste gemeenten (minder dan 35.000 inwoners) negen.

Van elke regionale welstandsorganisatie zijn één of twee welstandscommissies bezocht. Vermeld moet worden dat de visitant de opdracht had een bezoek af te leggen bij een welstandscommissie van een bepaalde *gemeente*, zoals ook een geïnteresseerde burger zou doen. De meeste welstandscommissies van regionale welstandsorganisaties behandelen echter plannen van een aantal samenwerkende gemeenten in de regio. De visitatieverslagen zijn in zulke gevallen niet beperkt tot de behandeling van de plannen van de genoemde gemeente, maar van alle plannen die in de betreffende vergadering ter tafel kwamen, dus ook die van de buurgemeenten.

(Gelderland), Welstand en Monumenten Midden-Nederland (Utrecht), Welstandszorg Noord-Holland (Noord-Holland), Dorp, Stad en Land (Zuid-Holland en Zeeland), Welstandszorg Noord-Brabant (Noord-Brabant). De provincie Limburg kent momenteel geen regionale welstandsorganisatie.